

Medzi dôležité prostriedky výchovného pôsobenia na dieťa patrí odmena. Škála odmien je široká. Iné odmeny používame u detí predškolského veku, iné vo veku školskom.

Najbežnejšou odmenou je pochvala. Nie je to náhodné. Prírodnou vlastnosťou každého dieťaťa je, že potrebuje pochvalu. Azda tak ako jedlo a spánok. Rodičov, ktorí by svojmu dieťaťu odopreli jedlo a spánok, právom by sme pokladali za vrahov. Žiaľ, mnohí rodičia neraz bez najmenších výčitiek svedomia nechávajú celé týždne, ba i mesiace svoje deti bez pochvaly.

Aj z výchovného hľadiska je neúnosné nepochváliť pozitívny čin dieťaťa, i keď je to len maličkosť, ako napríklad uvoľnenie miesta na sedenie. Často kritizujeme mladých, že sú nezdvorní a neuvoľňujú v električkách, autobusoch alebo vlakoch miesto. No všimnime si, koľkí dospelí sa za uvoľnené miesto poďakujú, a keď áno, tak len čosi zahundrujú popod nos. Aj to je neocenenie. Veď niekedy je fyzický stav mladého človeka taký, že by sa mu azda viac zišlo sedieť ako tomu, komu miesto uvoľňuje.

Známy sovietsky pedagóg Makarenko dosiahol vynikajúce výchovné výsledky práve preto, že nikdy nezabudol pochváliť pozitívny čin každého svojho chovanca. „Čo najviac požiadaviek na človeka, ale čo najviac úcty k jeho práci,“ hovorieval.

Na druhej strane máme aj rodičov, ktorí nie sú skúpi na pochvalu, a predsa ich pochvala nepôsobí na dieťa tak, ako by mala. Čím je to? Nestačí totiž len ochota rodiča pochváliť dieťa, ale treba si ozrejmiť aj osobitosti psychologické účinnosti pochvaly.

O pochvale predovšetkým platí, že je morálnou odmenou. Z toho vyplýva, že účinnosť jej výchovného pôsobenia nie je ani tak v nej samej, ale skôr závisí od toho, kto ju vysloví, teda od autority rodiča. Rodič, ktorý nemá u svojho dieťaťa autoritu, nemôže očakávať, že jeho pochvala primerane zapôsobí.

Pochvalou nemožno plytvať

Účinnosť pochvaly závisí aj od časťosti jej používania. Napríklad v nie-

Odmena v živote dieťaťa

ktorých rodinách je zvykom ustavične a neprimerane dieťa chváliť. Avšak tam, kde sa pochvalou plytvá, vzniká nebezpečenstvo, že dieťa si na ňu zvykne, nebude preň mobilizujúca a rodičia sa pri pôsobení na dieťa ochudobnia o tento významný výchovný prostriedok.

Treba vidieť rozdiel medzi pochvalou vyslovenou medzi „štyrmi očami“ a pochvalou pred členmi rodiny. Z psychológie je známe, že účinnosť pochvaly udelennej za prítomnosti jednej alebo viacerých osôb je väčšia ako účinnosť pochvaly len medzi „štyrmi očami“. Preto skúsení rodičia všade, kde si to pozitívny čin dieťaťa zaslúži, cieľavedome používajú aj tento druhý typ pochvaly. Napríklad mimoriadne dobré správanie dieťaťa nezabudne matka pochváliť večer pred otcom, ktorý sa vrátil z práce, alebo, ak je v rodine viac detí, dať dobré správanie dieťaťa za vzor ostatným súrodencom. Pravda, dieťa možno pochváliť alebo dávať za vzor ostatným len vtedy, keď

všetci súrodenci sú presvedčení, že si to zaslúži. V opačnom prípade súrodenci majú pociť nespravodlivosti, sú nespokojní a žiarli. Podobná situácia vzniká, ak rodič stále chváli len to isté dieťa. Okrem toho ustavičné pochvaly — i keď zaslúžené — udeľované len jednému zo súrodencov môžu u chváleného vyvolať namyslenosť až chvastúnstvo. Práve preto sa rozumní rodičia usilujú pochvalou výchovne pôsobiť aj na dieťa, so správaním ktorého nie sú celkom spokojní.

Povzbudenie

V tejto súvislosti však často počuť námietku: „Ako možno pochváliť dieťa, s ktorým rodič nie je spokojný?“ V podstate tu ide o osobitný druh pochvaly — o povzbudenie. Rozumní rodičia totiž nečakajú s pochvalou, kým sa napríklad z nedisciplinovaného dieťaťa stane disciplinované, ale keď zbadajú, že dieťa prejavilo čo len minimálne úsilie a chce sa napraviť, posilňujú jeho

ochotu povzbudením. Takáto pochvala dvíha mienku dieťaťa o vlastnej osobe, prebúdzá v ňom vieru vo vlastné sily. Dieťa si uvedomuje, že pozornosti rodičov neujde ani jeden jeho krok, a preto neraz pod vplyvom povzbudenia sa húževnate usiluje ďalej zlepšiť svoje správanie. Veď aj psychológia už dávno dokázala, že pochvalou možno v mnohých prípadoch účinnejšie pôsobiť na zostávajúce dieťa ako trestom.

Materiálna odmena

Ďalším výchovným prostriedkom je materiálna odmena. Tu si treba uvedomiť, že materiálna odmena je odmena dobrovoľná a dáva sa len za vynikajúce výsledky alebo dobrú snahu. Vopred slúbené odmeny sú zväčša z psychologického hľadiska neúnosné, lebo dieťa si zvykne očakávať za splnenie aj samozrejmej povinnosti odmenu. Takýmto spôsobom možno dokonca demoralizovať — dieťa sa prestane učiť a slušne správať len preto, lebo rodičia mu vopred nesľúbili odmenu.

To isté, čo sme povedali o materiálnych odmenách vzťahuje sa aj na darčeky. Rodičia, ktorí si zvykli svoje dieťa sústavne zahŕňať darčekom, akoby neverili v seba, a preto sa usilujú lásku dieťaťa udržať len materiálnymi prostriedkami. To je prinajmenšom neúcta k vlastnej osobe, lebo je prejavom podceňovania.

Pravda, nie sme proti darčekom, ale treba si zapamätať, že vecný darček má byť prekvapením a ako taký nemá a nemôže sa pravidelne dávať. V opačnom prípade už ani nemôžeme hovoriť o darčeku, ale skôr o materiálnom zabezpečení. Napokon, význam darčeka nespočíva len v jeho vecnej hodnote, ale predovšetkým v pozornosti. Takýto darček má signalizovať duševnú blízkosť dieťaťa a rodiča. Napríklad ak rodič dá dieťaťu darček, ktorý ho zaujme, dokumentuje tým predovšetkým duševnú blízkosť, t. j. že sa mu podarilo zistiť, čo dieťa bude zaujímať. Teda nie v hodnote, ale v hodnosti má byť význam darčeka.

Doc. Dr. JÁN GRÁC, CSC.
Snímka Ivan Sláma

Náročná, a predsa oblúbená

Kolegyne o nej hovoria, že je to tá najlepšia riaditeľka. Chápavá, ľudská. Aj učiteľ je iba človek, aj on môže mať svoj horší deň. Vie to pochopiť.

Alica Mináriková je riaditeľkou ZŠ a ZDŠ na Duklianskej ulici v Bratislave od roku 1977. Rázna, priama žena, ktorá má akési prirodzené vlohy na učiteľské povolanie. Sama hovorí, že jej práca učiteľa bola vždy blízka. Vyrastala v učiteľskej rodine, azda preto si všimla najmä výchovné problémy.

Začínala vo svojej rodnej obci Lešť v okrese Veľký Krtíš, spočiatku ako učiteľka žiakov 1. až 4. ročníka základnej školy. Mala len čosi vyše tridsať, keď sa stala zástupkyňou riaditeľa. S novou funkciou jej pribudlo i práce, to však nebolo rozhodujúce. Jej životným krédom vždy bolo dať zo seba maximum, robiť svoju prácu čo najlepšie. K tomu viedla i svojich dvoch synov a ako inak, aj žiakov, ktorých učila. Iste aj jej zásluhou sa žiaci prezentujú dobrou úrovňou vedomostí. Základná škola na Duklianskej má dobré meno...

Z čoho má najväčšiu radosť? Keď žiaci dobre pochopia aj zložitejšie učivo. Vyučuje občiansku výchovu a slovenský jazyk. Zo slovenčiny robí žiakom azda najväčšie problémy syntax a Alica Mináriková vysvetľuje najradšej práve túto ťažkú časť. Chce, aby ju dokonale zvládli.

Hovorí, že na svojich žiakov bola vždy náročná a nikoho nikdy nezvýhodňovala. Ani jej starší syn, ktorý chodil do tej istej základnej školy, v ktorej učila, nemal nijaké výhody. Vysvetľuje to jednoducho — tým by ho len poškodila.

Má rada svoje povolanie, ktoré sa však neobmedzuje len na odovzdávanie poznatkov. Rovnako dôležité je tiež výchovné pôsobenie učiteľa. Na hodinách slovenského jazyka prebúdzá v žiakoch lásku k literatúre. Chce, aby sa žiaci spontánne zaujímali o významné diela a neuspokojili sa len „povinným“ čítaním. Vždy ju potom poteší, keď sa jej pochvália, čo nové prečítali, porozprávajú, čím ich kniha zaujala. Usiluje sa dobre ich pripraviť na ďalšie štúdium, chce, aby bez problémov zvládli prijímacie pohovory.

Prostredníctvom občianskej výchovy vedie žiakov, aby dobre chápali a hodnotili všetky dôležité udalosti v našom živote a aby sa sami o ne zaujímali. Výsledky jej úsilia badať aj na aktivite ich pionierskej organizácie — PO SZM M. Nešpora; patri medzi najlepšie v meste, je na prvom mieste v ich obvode.

„Sledujem činnosť našej pionierskej organizácie, lebo pri formovaní charakteru žiakov má veľmi dôležitú úlohu. Preto sa aj ako riaditeľka školy usilujem dať jej široký priestor,“ hovorí.

Tých rokov, ktoré zasvätila pedagogickej i verejnoprospešnej práci, naozaj nie je málo. Len samotné učiteľské povolanie vykonáva už plných tridsaťšesť rokov. Netají, že aj 45-minútové maximálne sústredenie na vyučovacích hodinách, ktoré sa opakuje viac ráz za deň, môže učiteľa vyčerpať. Ale nevie si predstaviť, že by sa začal nový školský rok a ona by do školy nešla.

Alica Mináriková ďalej rozpráva o spolupráci rodičov s učiteľmi, o problémoch, ku ktorým nemôže byť ani ona ako členka výboru ZRPŠ ľahostajná. Spomína aj ďalšie, najmä hospodárske problémy školy, s ktorými sa musí tiež popasovať. Jej verejnoprospešná práca je veľmi bohatá. Šestnásť rokov pracovala ako predsedníčka ZO KSS, dnes je inštruktorkou ObV KSS, má za sebou už pätnásť rokov práce v občianskom výbore, desať rokov vykonáva funkciu tajomníčky Komisie na ochranu verejného poriadku pri ObNV I.

Bezpochyby si zaslúži vyznamenanie Za vynikajúcu prácu, ktoré dostala pri príležitosti tohtoročného Dňa učiteľov.

—ah—